

УДК 634.51(477) (045)

Ковінько Олена Миколаївна
кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та реклами
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Ковинько Елена Николаевна
кандидат экономических наук,
доцент кафедры маркетинга и рекламы
Винницкий торгово-экономический институт КНТЭУ

Kovin'ko Elena
Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Marketing and Advertising
Vinnitsia Trade and Economic Institute of KNTEU

Без'язична Світлана Леонідівна
здобувач вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Безъязычна Светлана Леонидовна
соискатель высшего образования
Винницкого торгово-экономического института КНТЭУ

Bez'yazychna Svetlana
Applicant for Higher Education of the
Vinnitsia Trade and Economic Institute of KNTEU

Козачун Катерина Ігорівна
здобувач вищої освіти
Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

Козачун Екатерина Игоревна
соискатель высшего образования
Винницкого торгово-экономического института КНТЭУ

Kozachun Kateryna
Applicant for Higher Education of the
Vinnitsia Trade and Economic Institute of KNTEU

DOI: 10.25313/2520-2294-2018-6-3938

**СТАН ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ АВІАБУДУВАННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВНІ РІШЕННЯ ПРО МІЖНАРОДНУ СПІВПРАЦЮ
СОСТОЯНИЕ ОТЕЧЕСТВЕННОГО РЫНКА АВИАСТРОЕНИЯ
И ПЕРСПЕКТИВНЫЕ РЕШЕНИЕ О МЕЖДУНАРОДНОМ СОТРУДНИЧЕСТВЕ
THE STATE OF THE DOMESTIC AVIATION MARKET
AND THE PROMOTIONAL DECISIONS ON INTERNATIONAL CO-OPERATION**

Анотація. В статті розглянуто стан та перспективи подальшого розвитку авіабудівної галузі України, діяльність ДП «Антонов» та запропоновано майбутню можливу співпрацю з країнами світу. Авіаційна промисловість України – галузь машинобудування України. Авіабудівна галузь є стратегічно важливою для України і однією з базових галузей національної економіки. Україна належить до небагатьох країн світу, що володіють повним циклом (макротехнологією) створення авіаційної техніки, і займає провідне місце на світовому ринку в секторі транспортної та регіональної пасажирської авіації. Але кожна

держава потребує нових авіаційних конструкцій в незалежності від рівня розвитку економіки, так як авіаційний транспорт на сьогоднішній день є найбільш комфортним та найшвидшим видом транспорту. Наразі перед Україною постала проблема вироблення стратегічних орієнтирів у сфері літакобудування, які дозволяють максимально швидко та ефективно адаптуватися до глобальних викликів. Проте залишаються актуальними питання щодо поглибленого дослідження світового ринку авіабудування, вибір нових напрямів розвитку вітчизняного авіабудування та пошук партнерів на зовнішньому ринку.

Мета наукового дослідження узагальнення практичних підходів до процесу просування українського продукту на глобальний ринок літакобудування. Відповідно до мети визначено наступні завдання даної роботи: визначити загальну характеристику сучасного стану ринку літакобудування, проаналізувати основні показники його діяльності, провести аналіз одного з суб'єктів ринку, а саме Державного підприємства «Антонов»; визначити основні проблеми розвитку ринку літакобудування України; запропонувати шляхи розвитку та підвищення рівня міжнародної співпраці в даній галузі. Для досягнення мети використано комплекс загальнонаукових методів дослідження: системний – для дослідження структури авіаринку; метод статистичного аналізу – для оцінки стану і тенденцій розвитку ринку авіабудування України. Крім того, застосовувалися прийоми групування та графічного зображення результатів дослідження.

Ключові слова: машинобудування, літакобудування, авіабудівництво, лоукостер, експорт.

Аннотация. В статье рассмотрены состояние и перспективы дальнейшего развития авиационной отрасли Украины, деятельность ГП «Антонов» и предложено решения о возможном сотрудничестве со странами мира. Авиационная промышленность Украины – отрасль машиностроения Украины. Авиационная отрасль является стратегически важной для Украины и одной из базовых отраслей национальной экономики. Украина принадлежит к немногим странам мира, обладающих полным циклом (макротехнологиями) создания авиационной техники, и занимает ведущее место на мировом рынке в секторе транспортной и региональной пассажирской авиации. Но каждое государство нуждается в новых авиационных конструкциях в независимости от уровня развития экономики, так как авиационный транспорт на сегодняшний день является наиболее комфортным и быстрым видом транспорта. Сейчас перед Украиной стоит проблема выработки стратегических ориентиров в сфере самолетостроения, которые позволяют максимально быстро и эффективно адаптироваться к глобальным вызовам. Однако остаются актуальными вопросы углубленного исследования мирового рынка авиационной техники, выбор новых направлений развития отечественного авиационного строительства и поиск партнеров на внешнем рынке. Цель научного исследования обобщения практических подходов к процессу продвижения украинского продукта на глобальный рынок самолетостроения. Соответствии с целью определены следующие задачи данной работы: определить общую характеристику современного состояния рынка самолетостроения, проанализировать основные показатели его деятельности, провести анализ одного из субъектов рынка, а именно Государственного предприятия «Антонов»; определить основные проблемы развития рынка самолетостроения Украины; предложить пути развития и повышения уровня международного сотрудничества в данной области. Для достижения цели использован комплекс общенаучных методов исследования: системный – для исследования структуры авиарынка; метод статистического анализа – для оценки состояния и тенденций развития рынка авиационного строительства Украины. Кроме того, применялись приемы группировки и графического изображения результатов исследования.

Ключевые слова: машиностроение, самолетостроение, авиационное строительство, лоукостер, экспорт.

Summary. The article discusses the state and prospects of further development of the aircraft industry in Ukraine, the activities of the State Enterprise «Antonov» and proposes future possible cooperation with the countries of the world. Aviation industry of Ukraine is the branch of machine building of Ukraine. The aircraft industry is strategically important for Ukraine and one of the basic branches of the national economy. Ukraine is among the few countries that have full cycle (macro-technologies) creating aviation equipment and has a leading position in the world market in the sector of transport and regional passenger aircraft. But every state needs new aircraft designs regardless of the level of economic development, as well as air transport is by far the most comfortable and fastest mode of transport. Currently, Ukraine is facing develop strategic guidelines in the aircraft, which allow to quickly and effectively adapt to global challenges. However, the issues of in-depth study of the world market of aircraft engineering, the choice of new directions for the development of domestic aircraft industry and the search for partners in the foreign market remain. The purpose of the research is to synthesize practical approaches to the process of promoting the Ukrainian product to the global aircraft market. For the purpose of the following tasks of this work: to determine the general characteristics of modern aircraft market conditions, to analyze key indicators of its activity, an analysis of other market players, namely the State Enterprise «Antonov»; to identify the main problems of the development of the Ukrainian airplane market; to suggest ways of development and increase of the level of international cooperation in this field. To achieve the goal, a complex of general scientific research methods is used: systemic – for studying the structure of the aviation market; the method of statistical analysis – to assess the state and trends of the market of aircraft industry in Ukraine. In addition, the methods of grouping and graphic representation of the research results were used.

Key words: machine building, aircraft engineering, aviation engineering, low-level, export.

Постановка проблеми. Літакобудування — одна з найбільш наукомістких і капіталомістких галузей машинобудування. Всі «новинки» науки та техніки знаходять широке застосування в цій галузі. Також, це одна з найуспішніших галузей України. Українські літаки можна зустріти у найвіддаленішому куточку світу, їх якість та надійність відома далеко за межами країни. Але кожна держава потребує нових авіаційних конструкцій в незалежності від рівня розвитку економіки, так як авіаційний транспорт на сьогоднішній день є найбільш комфортним та найшвидшим видом транспорту.

Українське літакобудування не можна назвати найрозвинутішим у світі, так як Україна не має достатнього економічного потенціалу для фінансування такої науко- і капіталомісткої галузі. Але певні види літакобудування (особливо транспортне літакобудування) в Україні все-таки отримало гарний результат. Наразі, актуальним є оцінювання стану авіабудівної галузі України та пошуки нових перспективних ринків збуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробленню методичного інструментарію аналізу вітчизняних підприємств на зарубіжних ринках та вивченню перспективних напрямів розвитку предметних галузей міжнародного маркетингу, зокрема міжнародних маркетингових досліджень, присвячені публікації: О. Каніщенко, А. Мазаракі, Т. Мельник, Т. Циганкової та інших [1–3]. Ґрунтовне дослідження різних аспектів розвитку авіапідприємств здійснили в своїх працях М. Нагорна, І. Гаєць та ін. [4–5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціллю дослідження є характеристика поточного стану галузі літакобудування та оцінювання тенденцій їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Україна належить до небагатьох країн світу, що володіють повним циклом створення авіаційної техніки, і займає провідне

місце на світовому ринку в секторі транспортної та регіональної пасажирської авіації.

Виробництво великих пасажирських літаків взагалі освоїли всього кілька міжнародних ринків. Найбільші літаки — аеробуси, які вміщують близько 300 пасажирів. Їх випускають компанії «Airbus» (Євросоюз) і «Boeing» (США). Літаки, що розраховані на меншу кількість пасажирів, виробляються в країнах ЄС (компаніями «ATR» і «Saab AB»), в Канаді («Bombardier»), в Бразилії («Embraer»), в Ірані (HESA) і в Україні — на Харківському авіазаводі і на Київському ДП «Антонов». Деякі моделі літаків типу «Ан» випереджають аналогічні світові зразки на три-чотири роки.

В межах даного дослідження було оцінено обсяги світового експорту товарів групи «88 Літальні апарати» за 2013–2017 рр. (табл. 1).

Найбільшу частку світового експорту даної галузі займає група товарів позиції 8802, а саме — літаки та 8803 — їх складові (табл. 1). Але у 2017 році обсяги експорту готових літаків, гелікоптерів та космічних апаратів скоротились, порівняно з попередніми. Це ще раз доводить необхідність розвитку літакобудування в Україні, пошук нових інвесторів та кваліфікаційних працівників, адже передові ідеї і технології особливо актуальні в наш динамічний час.

Розглянемо результати оцінювання ринків — лідерів світового експорту літаків та запасних частин до них «88 Літальні апарати» за 2013–2017 рр. (табл. 2).

Лідером виробництва і постачання літаків та їх частин у світі залишаються ринки Сполучених Штатів Америки. Частка продукції товарної групи «88 Літальні апарати та їх частини» США у світовому експорті протягом 2013–2017 рр. є стабільною, що становить близько 40 % світового експорту «88 Літальні апарати та їх частини». Другу позицію займає ринок Франції із часткою експорту — 16 %, далі ринок Німеччини, який охоплює 13 % загального світового експорту (табл. 2).

Таблиця 1

Обсяги світового експорту товарів літакобудування, 2013–2017 рр.

Код товару	Назва товару	Обсяг експорту в 2013, тис. дол.	Обсяг експорту в 2014, тис. дол.	Обсяг експорту в 2015, тис. дол.	Обсяг експорту в 2016, тис. дол.	Обсяг експорту в 2017, тис. дол.
8802	Літаки, гелікоптери, космічні апарати	119,294,777	126,588,237	126,796,854	123,302,599	117,510,955
8803	Частини літальних апаратів	67,103,991	82,439,778	82,728,807	86,251,818	85,122,510
8805	Пускові механізми літаків	1,844,326	1,817,988	2,135,065	1,583,472	1,587,363
8804	Парашути та парашути, їх частини	281,667	280,031	315,145	323,828	335,248
8801	Повітряні кулі та дирижаблі	50,841	47,906	54,098	62,779	44,403

Джерело: складено авторами за даними [1]

Динаміка світового експорту товарної групи «88 Літальні апарати та їх частини»,
2013–2017 рр., млн дол. (Топ-15)

Ринки — експортери	Обсяги експорту, млн дол.				
	2013	2014	2015	2016	2017
Світ	315,509,570	324,665,116	332,073,578	332,736,563	326,373,545
США	114,898,028	125,186,257	131,627,865	134,769,837	131,168,923
Франція	56,597,991	57,618,492	54,155,195	53,189,721	51,629,978
Німеччина	43,860,892	43,722,642	43,976,779	44,563,337	41,797,624
Об'єднане Королівство	17,851,668	16,667,281	18,999,600	20,532,348	21,052,577
Канада	10,502,936	12,439,906	12,351,249	10,271,715	9,679,845
Ірландія	2,441,852	3,336,471	6,130,221	6,670,269	6,945,447
Сінгапур	6,578,870	5,847,434	6,434,912	6,697,343	6,603,854
Іспанія	6,913,276	5,266,471	4,693,633	5,063,588	6,495,918
Італія	5,941,939	6,271,717	5,139,078	4,887,575	4,561,914
Японія	4,372,877	5,411,108	5,170,126	5,095,171	4,244,895
Бразилія	4,370,314	4,050,744	4,503,206	4,803,093	4,045,347
Китай	1,939,710	2,647,267	3,470,738	3,364,512	3,670,362
Ізраїль	1,978,179	1,795,786	2,938,685	2,648,762	3,010,448
Республіка Корея	1,748,253	1,667,862	1,861,624	1,896,456	2,591,374
Нідерланди	2,008,523	2,264,738	2,536,980	2,496,694	2,357,311

Джерело: складено авторами за даними [1]

У 2017 році серед всіх країн за обсягами поставання літаків та їх складових Україна знаходиться на 67 місці та експортує дану продукцію лише на 34639 тис. дол., що становить 0,01 % від світового експорту. Тобто, могутня галузь машинобудування, якою завжди славилась Україна, зараз знаходиться у критичному стані. Починаючи з 2013 року Україна експортувала дану групу товарів на 313690 тис. дол. (1 %), у 2014–246403 тис. дол. (0,08 %), у 2015 році — 190636 тис. дол. (0,06 %), за 2016 рік офіційні дані відсутні.

На нашу думку, літаки українського виробництва є якісним та доступним товаром. Наразі, незважаючи на конкуренцію на світовому ринку, вітчизняні виробники товарів групи «88 Літальні апарати та їх частини» експортують товари в понад 50 країн світу.

У географічній структурі експорту продукції літакобудування України за січень-серпень 2017 року основними партнерами стали ринки: Азербайджану, Естонії, Німеччини, Швейцарії, Швеції, Об'єднаних Арабських Еміратів, Литви, Польщі, Індії, Ірану, Ісламської Республіки, Китаю, Алжиру, Єгипту, Сполучених Штатів Америки. Серед основних експортерів літакобудівної продукції в Україну є ринки Греції, Німеччини, Сполучених Штатів Америки, Великобританії [3].

Оцінювання структури вітчизняного експорту у 2017 р. дозволило визначити ряд показників, що характеризують рівень міжнародної співпраці укра-

їнських виробників товарної групи «88 Літальні апарати та їх частини» (табл. 3)

У 2017 році з України було експортовано авіапродукції на суму 34639 тис. дол. Найбільша частка експорту зосереджена на ринках Грузії — 15,8 %, Молдови — 11,6 %, Алжиру — 10,3 %, Індії — 8,4 %, Казахстану — 7,1 %. Слід зазначити, що протягом останніх років обсяги експорту авіабудівної галузі України значно скоротились. Порівняно із 2013 роком у 2017 експорт скоротився на 42 тис. дол. Відповідно скоротились і обсяги виробництва підприємства та їхні доходи. Така тенденція зниження спричинена політичною ситуацією в країні та військовими діями на Сході України. Як результат, Україна припинила свою тісну співпрацю з ринком Російської Федерації, яка була одним із її головних партнерів за даною товарною групою.

Не зважаючи на співпрацю в даній галузі, найбільшими конкурентами для України на ринку авіатехніки залишаються безумовні лідери в експорті галузі — ринки розвинених країн Європи і Північної Америки. Головними ринками експортерами продукції авіаційної промисловості в Європі є ринки Франції, Німеччини, Іспанії, Великобританії. Ринок Німеччини займає перше місце в регіоні за обсягами виробництва пасажирських літаків («Дойче Ейрбас»). Ринок Франції виділяється своїм ракетно-космічним машинобудуванням. А на ринку

Таблиця 3

Обсяг експорту авіабудівної галузі України у 2017 році [1]

Імпортери	Обсяг експорту, (тис. дол.)	Торговий баланс, (тис. дол.)	Частка в експорті України, %	Приріст експорту (2013–2017 рр., %)	Частка країн- партнерів в світі, %
<i>Світ</i>	34,639	7,487	100	-42	100
Грузія	5,476	5,446	15,8		0,02
Молдова	4,027	4,027	11,6	95	0
Алжир	3,568	3,568	10,3	44	0,09
Індія	2,902	2,902	8,4	-31	2
Казахстан	2,475	1,764	7,1	-46	0,09
Росія	1,838	-1,311	5,3	-55	2,7
Перу	1,713	1,713	4,9	-27	0
Естонія	1,661	1,654	4,8		0,01
Німеччина	1,637	578	4,7	-33	7,2
США	1,590	-7,694	4,6	-60	12,9
ОАЕ	1,006	-1,073	2,9	-20	2,4
Ефіопія	794	794	2,3	104	0,1
Ангола	768	768	2,2	35	0,05
Польща	667	-181	1,9	5	0,7
Австралія	666	666	1,9	16	0,9
Франція	443	-419	1,3	-22	10,2

Джерело: складено авторами за даними [1]

Великобританії авіабудування є однією з найважливіших галузей міжнародної спеціалізації країни [2].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На даному етапі розвитку української галузі літакобудування доцільно було б виявити нові ринки збуту вітчизняної авіатехніки та знайти нових іноземних партнерів, готових до співпраці в даній сфері. Зараз в уряді працюють над тим, щоб до авіакосмічної галузі залучити великий обсяг інвестицій, насамперед вітчизняного походження. Однією з переваг України при виведенні своїх літаків на міжнародні ринки має стати розгалужена мережа підприємств, що займаються сервісним обслуговуванням і післягарантійним ремонтом літаків. Розташування цих заводів має стимулювати продажі українських літаків на віддалених ринках Південної Америки, Африки, Австралії. Саме розміщення своїх сервісних підприємств у країнах експлуатації техніки, максимальна їх близькість до покупців мають усунути слабкість конкурентних позицій України на ринку регіональних і середньомігстральних літаків. Також забезпечення виконання вже існуючих контрактів на поставку літальних апаратів є вирішальним чинником у перспективах розвитку вітчизняної авіаційної промисловості.

На нашу думку, перспективним ринком для українських виробників літаків є ринок Угорщини.

Головним «гравцем» на угорському авіаринку є лоукостер «WizzAir». Задля збільшення пасажиропотоку необхідні нові літаки, але Угорщина не виробляє літаків пасажирського типу, лише для цивільної оборони. Стратегія розвитку авіаринку Угорщини передбачає пошук нових постачальників. І цим постачальником може стати українське державне підприємство «Антонов». Враховуючи, що для ринку лоукостерів визначальним фактором є низька ціна, а українські літаки є дешевшими за аналогічні літаки, що виробляються у США та Європі, можемо зробити висновки про налагодження міжнародної співпраці українських виробників товарів «88 Літальні апарати та їх частини» з підприємствами, що надають послуги з авіаперевезення в Угорщині.

Підводячи підсумки дослідження, можна зробити наступні висновки про те, що літакобудування є однією з найбільш прогресивних та технічно насичених галузей машинобудування; сьогодні українська авіація має великий потенціал для подальшого інтенсивного розвитку, що має попит на світовому авіаринку; розширення масштабів ДП «Антонов» можливе за рахунок виконання вже існуючих контрактів, відкриття сервісних центрів в країнах, в які імпортується літаки; необхідно вести пошук нових ринків та партнерів.

Література

1. Канищенко О. Л. Маркетингова підтримка міжнародного підприємництва / О. Л. Канищенко // Формування ринкових відносин в Україні. — 2005. — № 12 (55). — С. 40–44.
2. Мазаракі А. А. Світовий ринок товарів та послуг / за заг. ред. А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник; [А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник, В. В. Юхименко, В. М. Костюченко, Л. П. Кудирко та ін.]. — К.: КНТЕУ. — 2015. — 720 с.
3. Циганкова Т. М. Міжнародний маркетинг: теоретичні моделі та бізнес-технології: Монографія / Т. М. Циганкова. — Київ: КНЕУ. — 2004. — 137 с.
4. Нагорна М. М. Торгівля продукцією космічної та авіабудівної промисловості / Марія Михайлівна Нагорна // Руснаука. — 2009. — № 9.
5. Гаєць І. О. Оцінка конкурентоспроможності українського ринку авіабудування та його експортного потенціалу на світовому ринку / І. О. Гаєць, Ю. С. Слюсаренко // Економіка та право. — 2013. — № 1.
6. Trade Map — Trade statistics for international business development. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

References

1. Kanishchenko O. L. Marketynhova pidtrymka mizhnarodnoho pidpriumnytstva / O. L. Kanishchenko // Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini. — 2005. — № 12 (55). — S. 40–44.
2. Mazaraki A. A. Svitovyi rynek tovariv ta posluh / za zah. red. A. A. Mazaraki, T. M. Melnyk; [A. A. Mazaraki, T. M. Melnyk, V. V. Yukhymenko, V. M. Kostiuuchenko, L. P. Kudyenko ta in.]. — K.: KNTEU. — 2015. — 720 s.
3. Tsyhankova T. M. Mizhnarodnyi marketynh: teoretychni modeli ta biznes-tekhnolohii: Monohrafiia / T. M. Tsyhankova. — Kyiv: KNEU. — 2004. — 137 s.
4. Nahorna M. M. Torhivlia produktsiiei kosmichnoi ta aviabudivnoi promyslovosti / Mariia Mykhailivna Nahorna. // Rusnauka. — 2009. — № 9.
5. Haiets I. O. Otsinka konkurentospromozhnosti ukrainskoho rynku aviabuduvannia ta yoho eksportnoho potentsialu na svitovomu rynku / I. O. Haiets, Yu. S. Sliusarenko. // Ekonomika ta pravo. — 2013. — № 1.
6. Trade Map — Trade statistics for international business development. — [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <https://www.trademap.org/Index.aspx>